

підтримки кластерних принципів управління, яка може бути реалізована у вигляді регіональних конкурсів на кращі кластерні проекти.

Економіка територій, що формуються на основі кластерів – це модель конкурентоспроможної та інвестиційно привабливої економіки. Кластерні локальні мережі є джерелами і факторами забезпечення високого рівня та якості життя населення, економічного зростання і сталого розвитку території. У рамках кластера на основі інтеграційних і кооперативних зв'язків високими темпами відбувається адаптація виробничих і переробних підприємств до ринкових умов, що є надзвичайно актуальним на сучасному етапі.

Використані джерела інформації:

1. Длугопольський О. Кластерна модель розвитку промислового виробництва регіону як фактор ефективних структурних реформ (на прикладі Тернопільської області) / О.Длугопольський / Економічний часопис – XXI: ТНЕУ. – 2010. – №2. – с. 46 – 52.
2. Лапан О.В. Кластеризація як напрям підвищення конкурентоспроможності регіонів / О.В.Лапан. - [електронний ресурс]. - <http://www.rusnauka.com>.
3. Нікуліна В.Б. Сучасні проблеми розвитку регіональних агропромислових кластерних формувань / В.Б.Нікуліна. – [електронний ресурс]. – <http://www.nbu.gov.ua>.
4. <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Zhytomyr>.

УДК [332:669.1]:65.012.8(477)

*Горошкова Л.А.,
к.ф.-м.н., ст. викладач кафедри
менеджменту організацій і логістики
ДВНЗ “Запорізький національний університет”,
м.Запоріжжя*

СТАН ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧУЮЧИХ ЇЇ ГАЛУЗЕЙ

В роботі проведений аналіз стану та динаміки розвитку чорної металургії та забезпечуючих галузей – коксохімічної та залізорудної. З'ясовані особливості міжгалузевих зв'язків металургійної галузі та циклічний характер їх розвитку. Встановлено наявність малих економічних циклів у розвитку галузей, тривалість яких складає 2-4 року. Теоретична економіко-математична модель циклічності розвитку чорної металургії, коксохімічної і залізорудної галузі підтверджена фактичними статистичними даними.

В работе проведен анализ состояния и динамики развития черной металлургии и обеспечивающих отраслей – коксохимической и железорудной. Выявлены особенности межотраслевых связей металлургической отрасли и циклический характер их развития. Установлено наличие малых экономических циклов в развитии отраслей, продолжительность которых составляет 2-4 года. Теоретическая экономико-математическая модель цикличности развития черной металлургии,

коксохимической и железорудной отрасли подтверждена фактическими статистическими данными.

The article investigates the development of the black metallurgy, market of mining and processing raw, coke and chemistry industry's. The small economical cycles in the development of national black metallurgy with aim of provide the economical safety in the transformation economics were described; the length of the cycles is 2-4 years. The theoretical economic-mathematical model of cyclical interdependency of the development of the black metallurgy, market of mining and processing raw, coke and chemistry industries were confirmed by real statistical dates.

Постановка проблеми. Металургійна галузь є однією з базових у економіці багатьох країн світу і вносить суттєвий вклад у формування макроекономічних показників. Не є виключенням і Україна, металургійна галузь якої забезпечує 27% ВВП країни та приносить близько 40% валютних надходжень. У зв'язку з цим, важливим завданням є постійний моніторинг ситуації у металургійній та забезпечуючих галузях – залізорудній та коксохімічній, з метою аналізу та прогнозування ефективності діяльності провідної галузі економіки України – чорної металургії.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Зазначимо, що дана тематика є предметом досліджень багатьох вітчизняних фахівців, зокрема Амоші О., Бень Т., Загорської Т., Макогона Ю., Мезенцева К., Молдована О., [1-5] та інших. Перелічені автори досліджують механізм підвищення ефективності діяльності металургії, світові процеси глобалізації ринків металопродукції в умовах кризи, вплив кризи на металургійну галузь України. Проте, враховуючи значення чорної металургії для національної економіки, доцільним є постійне проведення досліджень стану та динаміки розвитку галузі. Результати власних досліджень ситуації у чорній металургії та забезпечуючих її галузях наведені у роботах [6-12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтерес представляє дослідження динаміки розвитку не кожної окремої галузі, а їх взаємозв'язку.

Постановка завдання. Завданням роботи є проведення аналізу динаміки розвитку та сучасного стану чорної металургії та забезпечуючих галузей – коксохімічної та залізорудної, з'ясування взаємозв'язку між галузями та основних тенденцій та перспектив їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Металургія - комплексний об'єкт. Металургія належить до сировинних або видобувних галузей, тому що однією з основних підгалузей є гірничорудна промисловість, що забезпечує видобуток з надр залізної руди і її підготовку для отримання металу, а також нерудних матеріалів.

Металургія належить до галузей, зайнятих випуском, головним чином, не кінцевої продукції, що входить до складу комплексу конструкційних матеріалів. Процес переробки руд і інших металомістких матеріалів у кінцеву металопродукцію забезпечується широким спектром термохімічних технологій і методів пластичної деформації.

Чорна металургія, як і будь-яка інша складна галузь промисловості, характеризується специфікою номенклатури продукції, використовуваної сировини і технологій. Результати діяльності чорної металургії України істотно залежать від ступеня забезпеченості сировиною, наприклад рудою і коксом. Так, у структурі собівартості виробництва чавуна 46% займають витрати на залізорудну сировину, кокс, флюси і феросплави, а 45,3% – енерговитрати. Тому, при аналізі розвитку чорної металургії доцільним є врахування її взаємозв'язку із забезпечуючими галузями – коксохімічною і залізорудною.

Проаналізуємо тенденції розвитку чорної металургії та порівняємо ці тенденції з даними щодо залізорудної та коксохімічної промисловості.

На рис. 1 наведені данні щодо обсягів виробництва у зазначених трьох галузях у 1990 – 2010 роках. Активізація попиту на світовому ринку чорних металів у середині 90-х років суттєво підвищила рентабельність вітчизняної чорної металургії, яка була і залишається експорторієнтованою. Це і було причиною підвищеної зацікавленості приватного сектора до цих підприємств, які були переважно у державній власності, а динаміка цього процесу така: якщо у 1992 році 88,6% підприємств галузі були у державній власності (вони виробляли 92,5% металопродукції), то у 1995 році – навпаки, 53,3% вже були у приватній власності і виробляли більше половини продукції галузі, до 2000 року частка приватної власності збільшилась до 93%, а обсяг виробництва – до 86%.

З рис. 1 видно, що саме в цей період спостерігалось зниження обсягів виробництва в усіх трьох галузях. Як і в більшості галузей, в металургії приватизація очікуваного піднесення економіки не дала – сталася зміна власників підприємств, монополія перетворилася з державної у приватну, але все пройшло без зміни методів управління. Не дивлячись на зміну форми власності, як і у радянські часи держава продовжувала забезпечувати металургійні підприємства дешевою сировиною, бо сировинна база металургії довгий час вважалася “придатком” і залишалася у державній власності. Усе це негативно вплинуло на показники діяльності як чорної металургії, так залізорудної та коксохімічної галузей.

Проаналізуємо більш детально процеси, які відбувались у чорній металургії України та забезпечуючих галузях – залізорудній та коксохімічній починаючи з 2000 року – після приватизації галузей.

На рис. 2 наведені дані щодо обсягів виробництва у цих галузях у 2000 – 2010 роках. Як бачимо, впродовж 2000 – 2010 роках відбувались коливання обсягів виробництва у галузях. При чому періоди коливань (максимуми та мінімуми) у чорній металургії та залізорудній галузі співпадають: максимуми зростання характерні для 2002, 2004 та 2007 років, мінімуми – для 2003 років, 2005 та 2008 років.

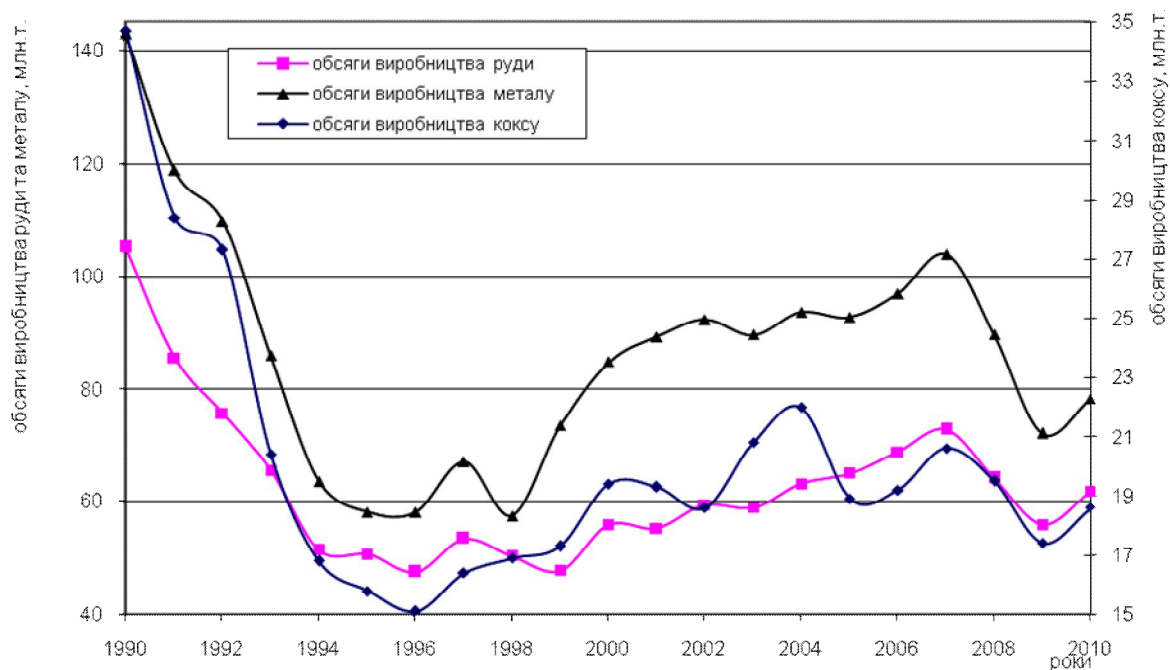

Рис. 1. Обсяги виробництва чорних металів, залізорудної сировини та коксу в Україні у 1990-2010 роках

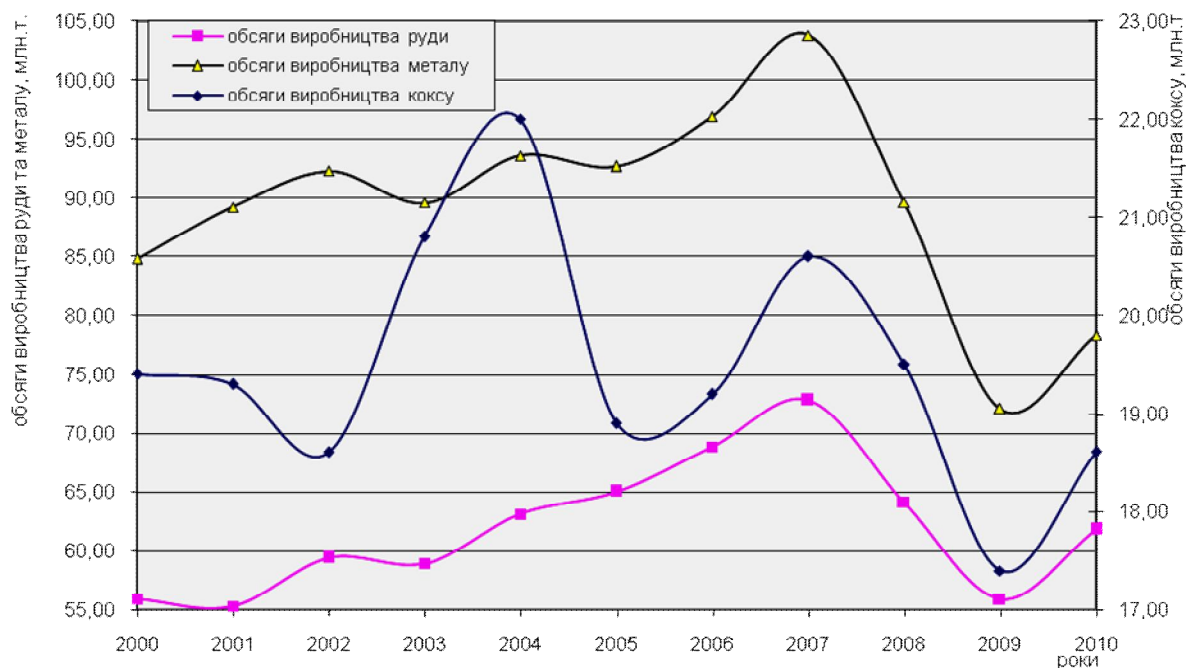

Рис. 2. Обсяги виробництва чорних металів, залізорудної сировини та коксу в Україні у 2000-2010 роках

У чорній металургії перший з періодів зростання почався у 1999 році і досяг максимуму у 2002 році. Третій же максимум виробництва чорних металів в Україні співпав зі світовими тенденціями – протягом 2004 – середини 2008 року відбулося поступове збільшення виробництва чавуну і сталі і у світі (табл. 1).

Кон'юнктура світового ринку чорних металів у 2004 – 2008 роках, млн.т²

Найменування	Роки				
	2004	2005	2006	2007	2008
Виробництво	1035,5	1107,3	1218,3	1309,4	1329,7
Споживання	971,0	1025,8	1113,0	1202,0	1282,0
Сталеплавильні потужності	1190,0	1255,0	1345,0	1430,0	1520,0

У залізорудній галузі відбулося зростання у 2000 році, зменшення обсягів виробництва у 2001 і наступне зростання у 2002 році. На наш погляд, це коливання пов'язане із приватизацією підприємств “Укррудпрому”, що почалась у 2001 році.

Таким чином, як бачимо цикл коливань у чорній металургії та залізорудній галузі складав спочатку два, а потім три роки (між сусідніми максимумами та мінімумами). Що ж стосується коксохімічної галузі, то максимуми зростання характерні для 2000, 2004 та 2007 років, а мінімуми – для 2002, 2005 та 2009 років. Таким чином, як бачимо в умовах ринкової економіки, тривалість циклу розвитку (періодичність піднесення та спадів) у коксохімічній галузі України складає у середньому два - чотири роки.

З'ясуємо причини неспівпадіння тривалості циклів. На наш погляд причиною є те, що частина сировинних ресурсів – руди та коксу як імпортується в Україну, так і експортується з неї.

Україна входить до першої десятки країн у світі по обсягах запасів залізної руди та її видобутку. Україна має одні з найбільших обсягів як розроблюваних запасів: 30 млрд.т (20% від світових запасів) або 9 млрд.т. у перерахунку на умовні тони заліза (12,3% від світового обсягу), так і розвіданих запасів сирової залізної руди: 68 млрд.т. (20% від світових запасів) або 20 млрд.т. в умовних тонах заліза (12,5% від світового обсягу). Що стосується видобутку, то наприклад, його обсяг у 2008 році становив 80 млн.т. (3,6% від світового рівня – шосте місце у світі), а експорт складав 22,8 млн.т. (2,6% - шосте місце у світі) або 2,0 млрд.дол. (2,9% - восьме місце у світі). Україна як експортує, так і імпортує залізорудну сировину.

Враховуючи, що 96% сталі в Україні виробляється з використанням доменного процесу (мартенівський та киснево-конвертерний способи), а кокс необхідний для забезпечення цього процесу, коксохімічна промисловість України потребує постійної уваги. Тим більш, що кокс України також як експортує, так і імпортує. Крім того, останнім часом все частіше виникають проблеми із забезпеченням коксохімічних підприємств

² Джерело: <http://ugmk.info>

кокованим вугіллям, бо обсяг його покладі зменшується, а глибина шахт по видобутку – збільшується.

Виходячи з цього, на наш погляд доцільно проаналізувати основні тенденції щодо експорту та імпорту ресурсних складових чорної металургії (руди та коксу) в Україні. Як відзначено вище, в першу чергу нас цікавить неспівпадіння циклів розвитку коксохімічної галузі та чорної металургії, яка є її основним споживачем. На рис. 3 наведені дані щодо обсягів виробництва, експорту, імпорту коксу та балансу коксу в Україні.

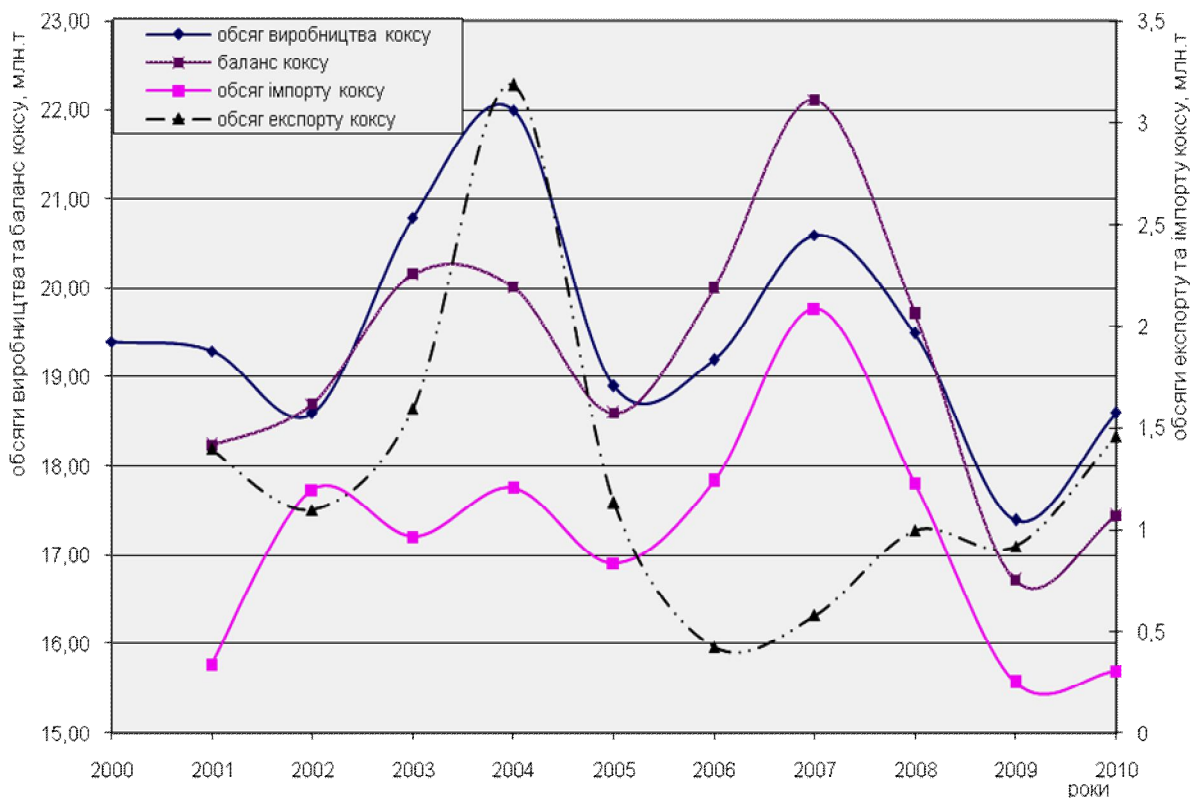

Рис. 3. Обсяги виробництва, експорту, імпорту коксу та балансу коксу в Україні

Баланс коксу визначається наступним чином: виробництво коксу у країні – експорт + імпорт. Як видно з рис. 3, у 2002 році відбулося зниження обсягів виробництва коксу в Україні, але у цей період відбулося зменшення експортних потоків та збільшення імпорту коксу в Україну, що і забезпечило баланс коксу в Україні, достатній для того, щоб задовольнити потреби вітчизняної чорної металургії. Суттєве зростання виробництва коксу у 2003 – 2004 році пов'язане із зростанням обсягів експорту, максимум якого приходить на 2004 рік, що також призвело до змін загального балансу коксу в Україні.

З'ясуємо взаємозв'язок коливань експорту та імпорту сировинних ресурсів – коксу та залізорудної сировини з ціновими факторами зовнішнього ринку (рис. 4 та 5).

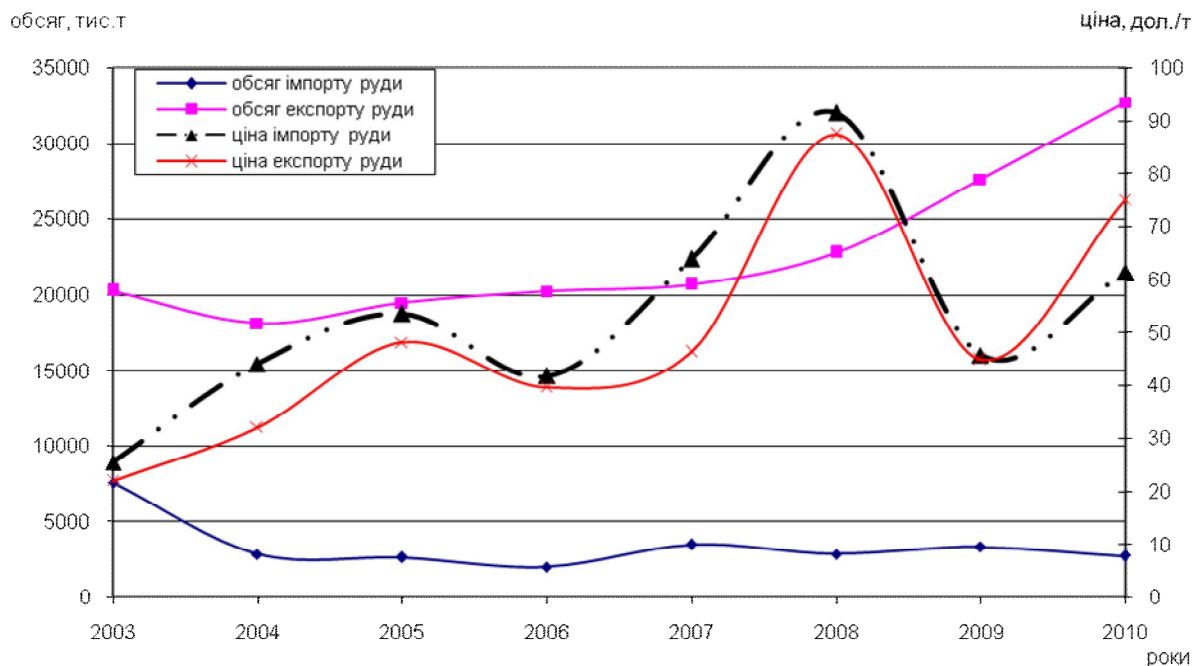

Рис. 4. Обсяги експорту, імпорту та зміни цін на залізорудну сировину

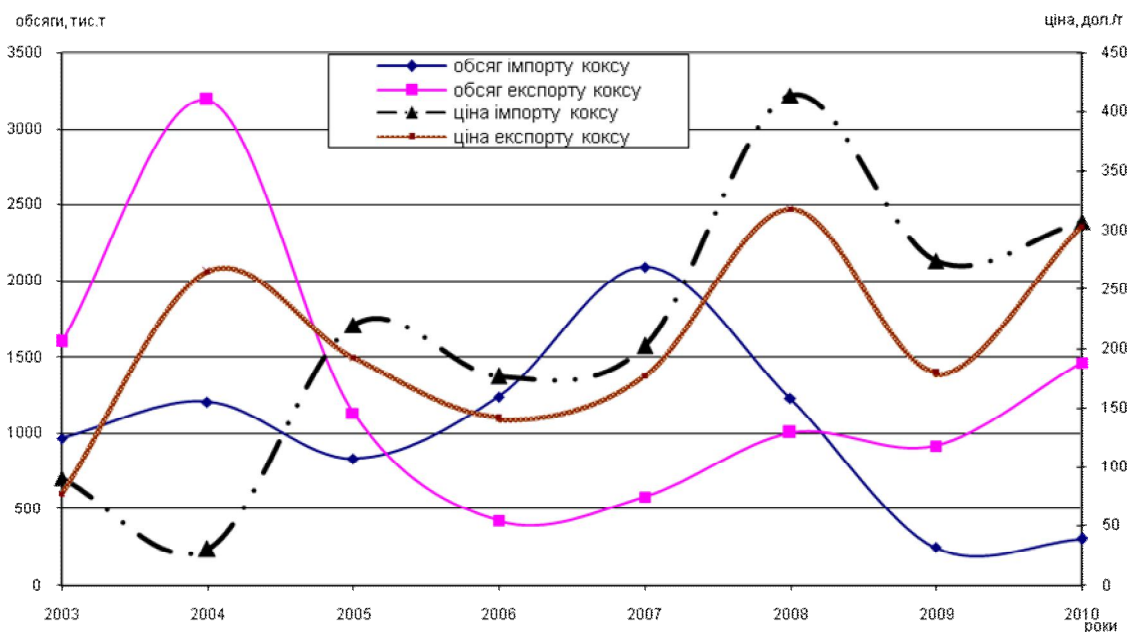

Рис. 5. Обсяги експорту, імпорту та зміни цін на кокс

На світовому сировинному ринку вже на початку 2000 років став відчутний дефіцит ресурсів і корпорації почали здійснювати експансію в сировинні сектори економіки. Це, на наш погляд, і є основною причиною зростання обсягів експорту руди з України впродовж останніх років, не дивлячись на цінову кон'юнктуру. При цьому обсяги імпорту руди в Україну практично не змінюються. Крім того, слід відзначити що у кризові 2008-2009 рр. Україна не зменшувала експортні потоки руди, а навпаки їх нарощувала.

На відміну від залізорудної сировини, як видно з рис. 6, ситуація з експортом та імпортом коксу суттєво залежить від цінової кон'юнктури.

Так, у 2004 році, коли у країні було вироблено максимальну кількість коксу за останні роки, суттєве зростання експорту було пов'язане із зростанням експортних цін на кокс.

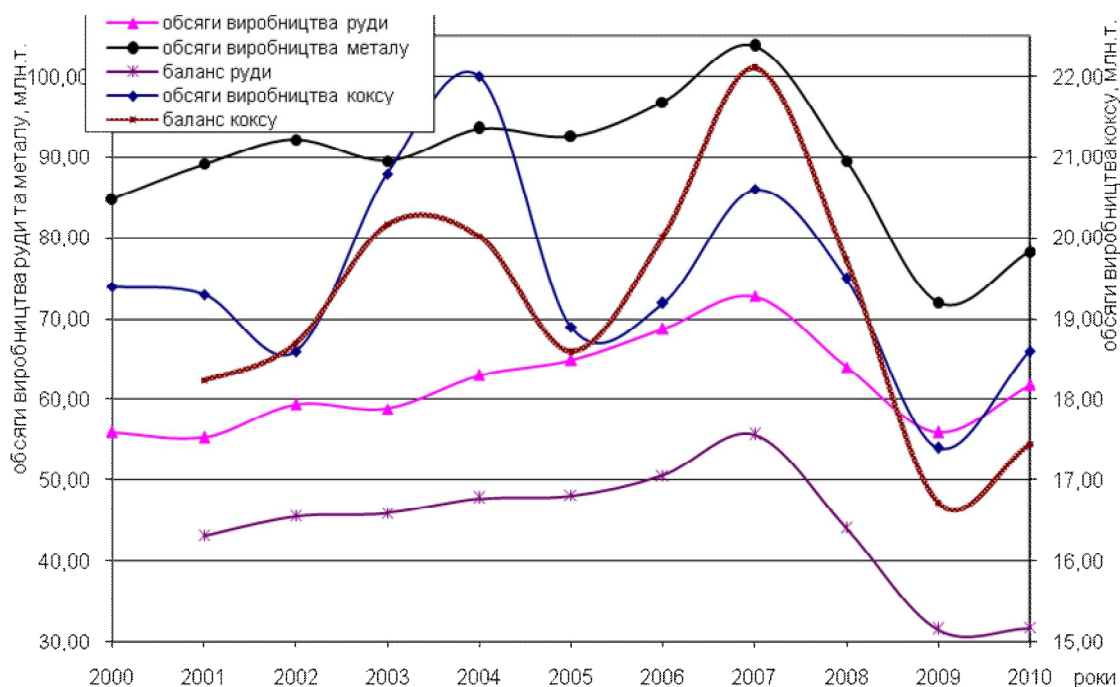

Рис. 6. Обсяги виробництва чорних металів та баланси руди та коксу в Україні

У 2007 році, відчувалась нестача вітчизняного коксу і суттєво зросли його імпорتنі поставки, світова ціна на кокс при цьому знизилась і імпортні постачання були вигідні. В цей же період обсяг експорту суттєво знизився. Деяке збільшення експортних потоків коксу у 2008-2009 роки при зниженні світових цін на кокс, на наш погляд, як і у випадку з експортом руди пов'язане із намаганням мати валютні надходження хоча б за рахунок сировини, бо загальносвітова криза призвела до зменшення попиту на чорні метали. Тобто наявний циклічний характер розвитку чорної металургії, залізорудної та коксохімічної галузі. З метою узагальнення висновків щодо тривалості циклів розвитку чорної металургії, залізорудної та коксохімічної галузі, наведемо рис. 6.

Як бачимо з цього рис. 6, цикл коливань у чорній металургії та залізорудній галузі складав спочатку два роки (максимуми у 2002 та 2004 році, мінімуми у 2003 та 2005 роках), а потім три і чотири роки (максимум у 2007 році та мінімум у 2009 році). Що ж стосується коксохімічної галузі, то максимуми зростання характерні для 2003-2004 та 2007 років, а мінімуми – для 2005 та 2009 років, тобто тривалість циклу три-чотири роки.

Тепер перейдемо до аналізу показників динаміки діяльності чорної металургії, залізорудної та коксохімічної галузі України та їх зіставлення. Для цього використаємо ланцюгові темпи зростання у галузях (індекси

промислового виробництва). На рис. 7 наведені результати такого зіставлення.

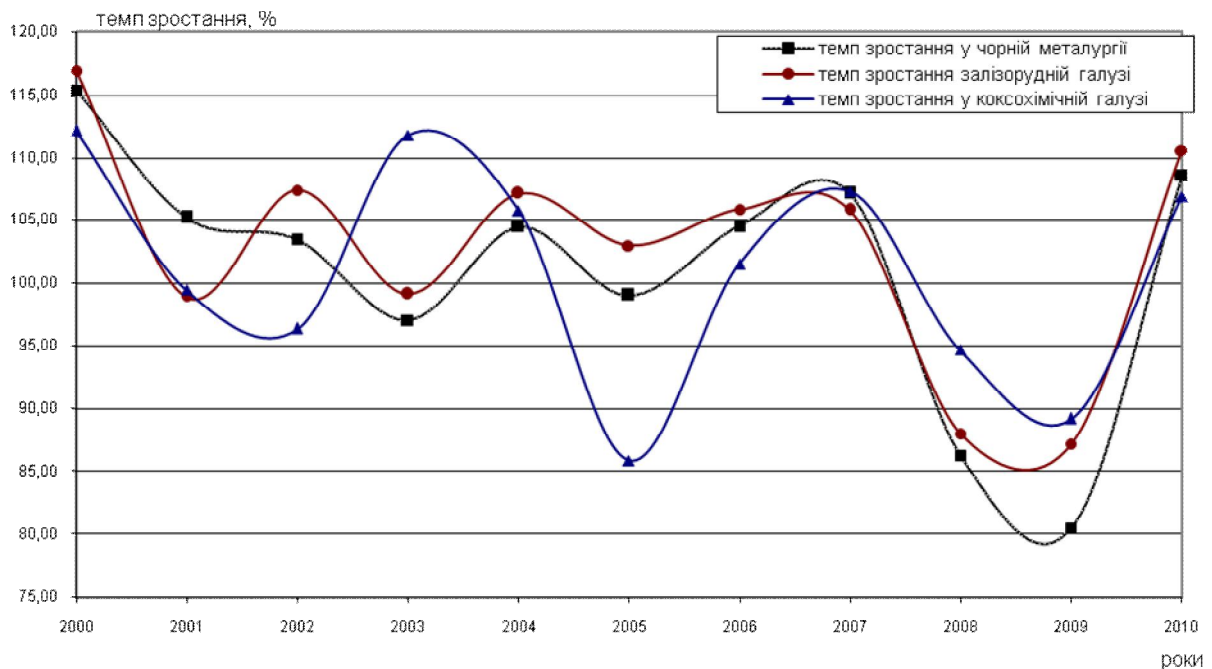

Рис. 7. Темп зростання (індекси промислового виробництва) чорної металургії, залізорудної та коксохімічної промисловості України у 2000 – 2010 роках

Як бачимо, у 2000 – 2010 роках відбувалися коливання ланцюгових темпів зростання (індексів промислового виробництва) у галузях. При чому періоди коливань (максимуми та мінімуми) у чорній металургії та залізорудної галузі співпадають: максимуми зростання характерні для 2002, 2004 та 2007 років, мінімуми – для 2003, 2005 та 2009 років.

Таким чином, як бачимо цикл коливань складає спочатку два, потім близько чотирьох років – як і у випадку абсолютних значень обсягів виробництва у відповідних галузях. Ситуація у коксохімічній галузі пояснена вище. Підтвердженням цього висновку є також дані, наведені на рис. 8.

В період домінування державної власності (з 1992 по 1995 роки) існувала кореляція між темпами розвитку чорної металургії, залізорудної та коксохімічної галузей за рахунок державного регулювання в галузях, у 1997 – 2000 роках, коли активізувались приватизаційні процеси і вони протікали у перелічених трьох галузях нерівнозначно, з'явилися певні відмінності у періодичності змін темпів розвитку.

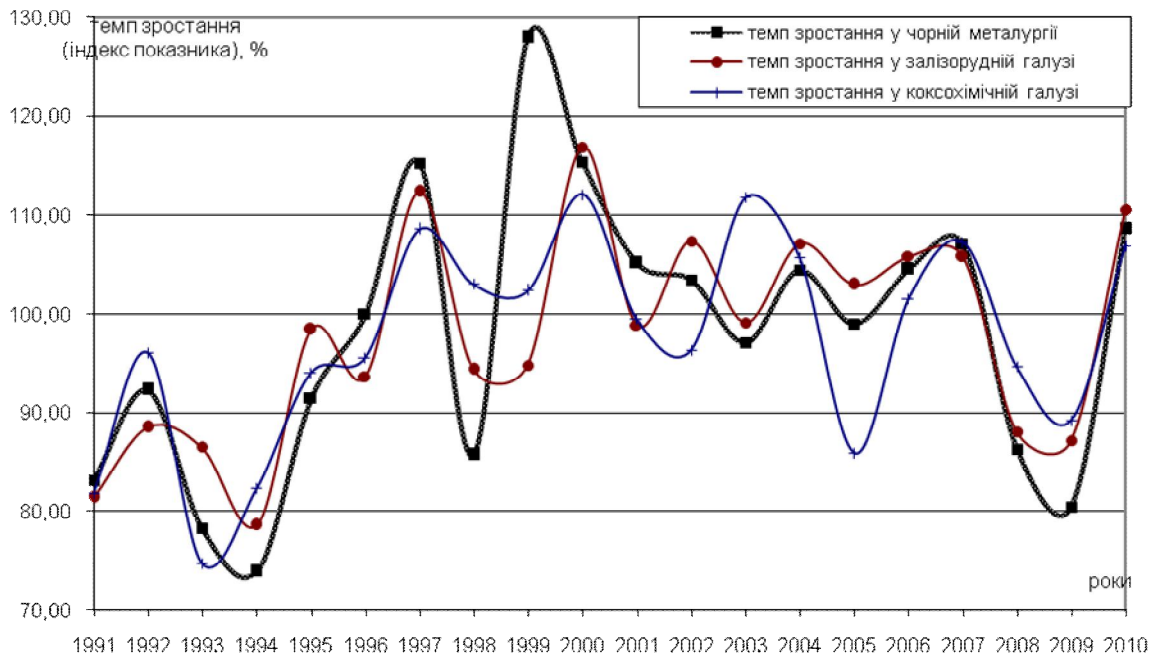

Рис. 8. Темп зростання (індекси промислового виробництва) чорної металургії, залізорудної та коксохімічної промисловості України у 1991 – 2010 роках

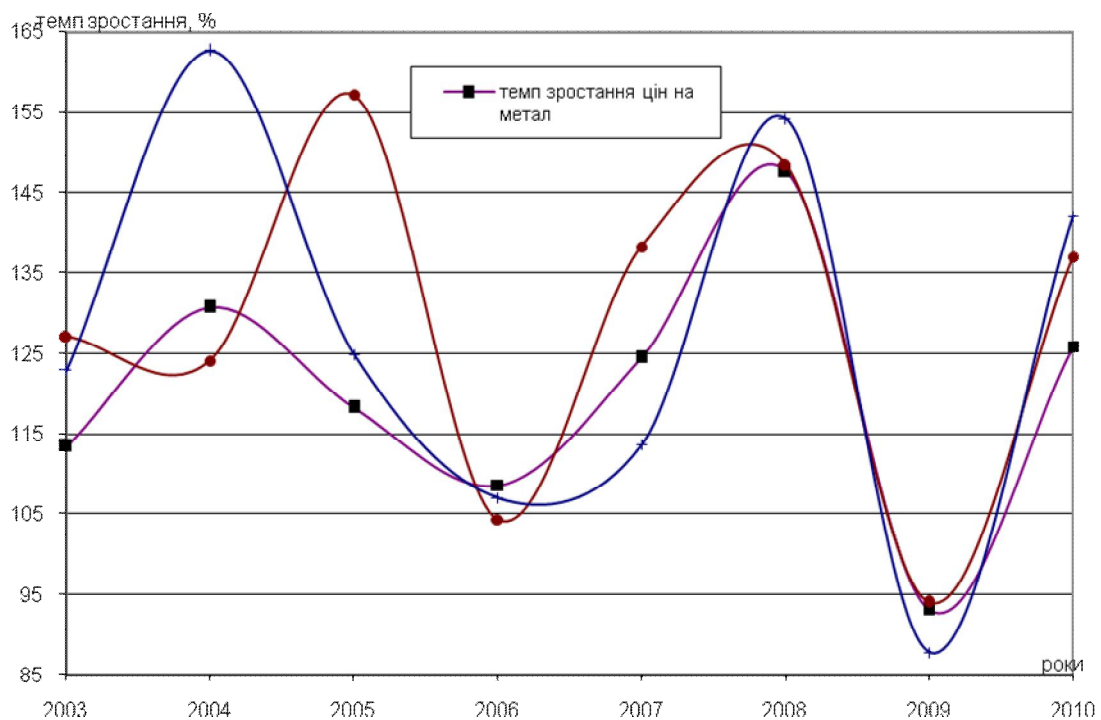

Рис. 9. Темп зростання цін (індекси цін промислового виробництва) чорної металургії, залізорудної та коксохімічної промисловості України у 2003 – 2010 роках

Максимуми темпів зростання та тривалості циклів цього зростання наведені нижче:

Роки: 1992 рік, 1995 рік, 1997 рік, 1999 рік, 2002 рік, 2004 рік, 2007 рік

Тривалість циклу 3 роки 2 роки 2 роки 3 роки 2 роки 3 роки.

Таким чином, тривалість циклу складає у середньому 2-4 роки.

Враховуючи, що коксохімічна та залізорудна галузі є забезпечувачими для чорної металургії, зіставимо показники динаміки темпів зростання внутрішніх цін на чорні метали, залізорудну сировину та кокс (рис. 9 та 10). Як бачимо, наявне співпадіння тенденцій динаміки внутрішніх цін на чорні метали та кокс, що цілком закономірно – максимум індексу цін приходить на 2004 рік коли був наявний максимум виробництва, і, доречі, цей максимум цін співпадає з максимумом світових цін.

Відмінність же тенденцій щодо цін на руду (мінімум цін - у 2004 році та максимум цін – у 2005 році), на наш погляд, пов'язана із приватизацією підприємств “Укррудпрому”, яка завершилась саме у 2004 році і нові приватні власники підприємств-постачальників залізорудної сировини відмовились від постачань сировини металургійним підприємствам по занижених цінах і вартість сировини почала зростати високими темпами.

Зіставлення даних, наведених на рис. 10 і рис. 4 та 5 дозволяє стверджувати, що динаміка внутрішніх цін на кокс і руду знаходиться під впливом світових цін.

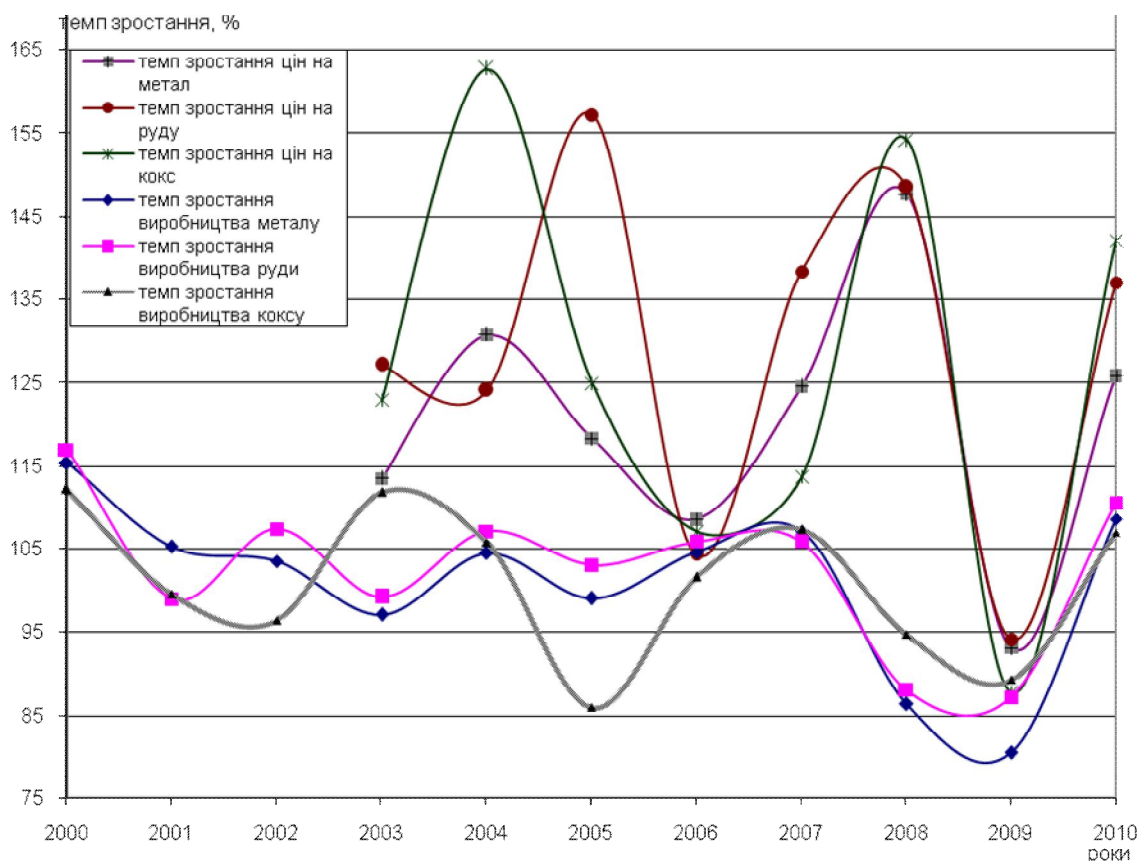

Рис. 10. Зіставлення темпів зростання чорної металургії, залізорудної та коксохімічної промисловості України у 2000 – 2010 роках та цін у галузях

Так, зростання індексу цін на відміну від зниження індексу обсягів виробництва у розглянутих галузях у 2008 році, на наш погляд, пов'язане зі зростанням світових цін на кокс та руду у цей період.

Зниження індексу цін на кокс і руду у 2009 році пов'язане зі зниженням світових цін на дані ресурси (як експортні, так і імпортні), викликане світовою фінансово-економічною кризою, яка супроводжувалась також загальносвітовим зниженням обсягів виробництва у чорній металургії, коксохімічній та залізорудній галузях.

Висновки. В дослідженні визначено, що з 2004 року існує синхронізація циклів розвитку чорної металургії та забезпечуючих галузей, що сприяє підвищенню рівня стійкості їх економічної безпеки галузей за рахунок уповільнення темпів розвитку підгалузей на окремих стадіях циклічності розвитку, пов'язаних з чорною металургією. Такий результат пояснюється оптимізацією використання обігових коштів підприємств забезпечуючих галузей в період спаду виробництва у металургії шляхом зниження наднормованих запасів сировини та напівфабрикатів. Взаємозалежність галузей відкриває можливості системної фінансової підтримки та регулювання розвитку чорної металургії, залізорудної та коксохімічної промисловості одночасно.

Встановлено, що тривалість циклів розвитку чорної металургії і галузей, що її забезпечують – коксохімічної і залізорудної, становить 2-4 роки, тобто можливо висунути припущення щодо існування малих циклів у розвитку галузей. Отримані результати підтверджують теоретичну економіко-математичну модель циклічності розвитку чорної металургії, коксохімічної і залізорудної галузі. Ця модель дозволяє визначити тривалість циклу розвитку чорної металургії і пов'язаних з нею залізорудної та коксохімічної галузі, прогнозувати їх розвиток на середньо- і довгострокову перспективу.

Встановлена наявність малих циклів розвитку чорної металургії та забезпечуючих галузей, що є кратними середнім циклам розвитку економіки України. Виявлені закономірності припускають попередження кризових явищ як в галузях, так і системної кризи для економіки в цілому.

Головними факторами можливого попередження кризи варто обирати галузі, що мають безперервні технологічні цикли, а саме чорна металургія, кольорова металургія, виробництво отрутохімікатів і добрив, видобуток вугілля.

Використані джерела інформації:

1. Аптекар С.С., Амоша А.И. Экономически проблемы черной металлургии Украины: [монографія] / Аптекар С.С., Амоша А.И. – Донецк: ДонГУЭТ, 2005. – 383 с.
2. Загорська Т.П. Ринок металопродукції і розвиток гірничо-металургійного комплексу України / Т.П.Загорська // Економіка і прогнозування. – 2005. - №4. – С.95 – 106.
3. Макогон Ю. Горно-металлургический комплекс Украины: мифы и реальность / Ю.Макогон // Зеркало недели. - 2008. - № 34. – С.3.
4. Бень Т. Методи визначення рівня монополізму на ринках промислової продукції / Т.Бень, В.Сиченко // Економіка України. – 1999. – №3. – С.36-41.

5. Молдован О.О. Проблеми дефіциту коксу як стримувальний чинник розвитку чорної металургії в Україні: тенденції, наслідки та шляхи мінімізації / О.Молдован // Стратегічні пріоритети. – 2008. - №4(9). – С.96 – 101.
6. Горошкова Л.А. Вплив глобалізаційних процесів у світовій металургії на стан чорної металургії України / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького національного економічного університету. – 2011. – Випуск 2(22). – С.148-1547.
7. Горошкова Л.А. Перспективи розвитку чорної металургії України у контексті забезпечення економічної безпеки галузі / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Науковий вісник Полтавського національного університету економіки і торгівлі. Серія “Економічні науки” – 2010. – №5 (44), частина II. – С.81-89.
8. Горошкова Л.А. Економічний вплив глобалізаційних процесів у світовій та вітчизняній металургії на ефективність діяльності гірничо-збагачувальних підприємств України / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2011. – №3.-Т3. - С.40-46.
9. Горошкова Л.А. Особливості конкуренції у гірничо-збагачувальному комплексі України / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Вісник наукових праць ДонДУУ. Серія: Менеджер. – 2011. №1 (55) С.177-187.
10. Горошкова Л.А. Рівень та динаміка розвитку монополізму у коксохімічній промисловості України / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-практичний журнал. – 2011. - №2 (5). – С.8-14.
11. Горошкова Л.А. Уточнення виробничої функції Кобба-Дугласа для металургійної галузі / Л.А.Горошкова // Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім.Г.Сковороди. – 2011. – Випуск 16/2. – С.85-88.
12. Горошкова Л.А. Розробка методів і моделей основних факторів розвитку чорної металургії України / Л.А.Горошкова // Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім.Г.Сковороди. – 2011. – Випуск 16/2. – С.85-88.

УДК 332.146.2

*Кармазіна Н.В.,
к.н.д.-у., доц., Державний університет
управління та підприємництва, м. Київ*

ІННОВАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВНИМ ДЖЕРЕЛОМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто ознаки сучасного етапу еволюції систем управління персоналом через інтелектуалізацію виробництва та адаптацію до особистості, що базуються на ідеї соціального партнерства. Побудовано блочно-агреговану модель управління персоналом на регіональному рівні з імплементацією в практику менеджменту набору пріоритетних модулів, які доцільно інкорпорувати в блочно-агреговану модель управління персоналом.

В статье рассмотрены признаки современного этапа эволюции систем управления персоналом путем интеллектуализации производства и адаптацию к